

Julijana Matanović: Cipele

Negdje sredinom četvrtog razreda pučke škole, moja prijateljica Ljilja, djevojčica s najviše narančastih pjegica neravnomjerno raspoređenih po prćastom nosu, iznenada je prestala dolaziti u školu. Poslije nekoliko dana njezina uplakana baka, prva naša susjeda, koju je teta zvala gospođa Beker, a tetak samo Bekerica, i koju su svi u mjestu poznavali po tome što je bila jedina starica koja je dvaput dnevno odlazila u crkvu, povjerila se mojoj teti, dok je ona obrezivala tetkov lugoš, da je njezin sin, sa svoje dvije kćeri, mojom Ljiljom i jedanaest mjeseci starijom Mirom, naglo odselio u Ameriku. Ja sam sve prisluškivala iza poluotvorenog prozora svoje sobe, na koji sam navukla zavjesu s uzorkom mimoza i silno sam se ražalostila kad sam vidjela kako se prag kućice, u kojoj je rođen Ljiljin otac, trese pod bakinim jecajima. Njezina je kuća bila najmanja u ulici, možda čak i u cijelom našem industrijskom naselju, u kojem je tada živjelo pet tisuća stanovnika, pa se stoga naša, s velikim balkonom na koji se izlazilo samo onda kad bi se polijevalo cvijeće, uz nju doimala poput začaranoga Snjeguljičina dvorca. Suzdržavala sam se da ne provirim iza zavjese i da je ne upitam je li s njima otišla i teta Đurđa, Ljiljina mama, ili je ona preselila u Taninsku četvrt k čika Edi *moleru*, s kojim sam je *pod ruku* vidjela na sušinjaračkom pašnjaku dok sam brala kupine za sok i tom se prigodom iz nepažnje ubola u desni palac, ali pritom nisam zaspala, nego, očarana zanimljivim prizorom, postala još puno budnijom. Zнала sam da bi se teta i na to moje, kao i na sva dotadašnja prisluškivanja i potpitkivanja silno razljutila i da bi mi zbog toga, ovisno o raspoloženju, odredila primjerenu kaznu. U takvim mi je slučajevima najčešće zabranjivala izlazak na livadu pred kućom. Zabrana je gotovo uvijek trajala punih mjesec dana, ali ja sam njezin oblik podnosila puno lakše od onog drugog, što se odsluživao obveznim odlaženjem, uz sigurnu pratnju susjede Bekerice, na večernju misu koju je strogi pater Celestin u tim satima služio bez ministranata. A onda je njegova propovijed bivala još daleko, daleko dosadnija od one nedjeljne, kad su hrastov oltar uveseljavali mali božji službenici, skrivajući svojim crveno-bijelim mantijicama kvrgava i mršava, travom ozelenjena koljena. Upravo na takvu pokoru bila sam osuđena mjesec dana prije Ljiljina odlaska. Sedmodnevnim upućivanjem na večernjicu kaznila me teta samo zbog toga što smo buduća Amerikanka i ja, umjesto da iz škole krenemo ravno svojim kućama, pošle u susjedno Novo Selo kod zajedničke prijateljice Marine vidjeti kakvu je novu *limuzinu* na sajmu u Zagrebu kupio njezin tata. Limuzina je bila tamnocrvena, upravo onakva kakva je bila moja harmonika na koju sam taj dan posve zaboravila i zbog toga se još više iznenadila kad sam, ušavši u našu kuhinju, ugledala čika Mirka, mog honorarnog učitelja sviranja, kako za stolom, uz *gemišt*, nervozno, u kariranim papučama *za goste*, lupka nogom i već lagano *pod gasom* objašnjava mom bratiću Kreši zašto se u brojanju takta četvrta ne kaže četvrta, kao što se treća kaže treća, nego samo *četa*. Ne znam je li teta bila ljuća zbog toga što je već prošlo punih pola sata od

Mirkova dolaska, a on je svaku minutu uračunavao u skupu satnicu kakvu nisu imali ni školovani profesori u našičkom glazbenom društvu *Lisinski*, ili zbog toga što sam ja svojim prljavim cipelama stala na sam rub nedavno, na sindikalni kredit, kupljenog tepiha.

Sjećam se samo da mi sviranje te večeri nikako nije polazilo za rukom i da je bratić, obučen u *parhetnu drap* pidžamu sa smeđim uzdužnim linijama, koja mu je bila prepravljena od iznošene tetkove, prošao pokraj mene i u uho mi zagalamio: Nije za guske sijeno. Potom je, stisnuvši prekidač stabilizatora, uključio *rizov* televizor na čijem su se ekranu, nakon dužeg zagrijavanja, pojavili tadašnji Krešini životni idoli, miševi *Pixi i Dixi*. Premda sam na bratićeve uvrede bila navikla, pa sam na njih reagirala ispuštanjem samo još nekoliko osrednjih suza, te sam se večeri toliko rasplakala da je čika Mirko ubrzo zaključio kako mu je tog utorka najpametnije prekinuti s glazbenim podučavanjem. Prvo mi je objasnio da sol koja u suzama pada na harmoniku može uništiti mješinu instrumenta, a potom dodao da bi to zaista bila ogromna šteta, jer je moja harmonika, kupljena u osječkom antikvarijatu, puno kvalitetnija od mnogih drugih kakve imaju ostali njegovi učenici, oni s kojima ću i ja nastupiti na proslavi *Dikova kombinata*, ali ću, za razliku od većine njih, odsvirati samo jednu kompoziciju i to, vjerojatno, jer će na proslavi biti i direktorov prijatelj iz bratske Slovenije, dvoglasno *Moj očka ma konjička dva*. Odmah sam poslušala čika Mirka i isti tren prestala svirati. On mi je pomogao da svoju *Melodiju* odložim u kutiju, da kutiju stavim na njezino uobičajeno mjesto, na bukovu stolicu u kutu zimske kuhinje. Kutiju sam prekrila *leakrilnim miljeom*, na kojem su bili izvezeni crveni karanfili sa šatiranim zelenim listićima. *Milje* sam samo nekoliko dana prije toga vratila s izložbe ručnih radova organizirane u prostorijama mjesne zajednice. Na završetku izložbe predsjednik mi je uručio priznanje za doprinos u razvoju našeg mjesta. Tetak mi je zbog toga kupio najveću čokoladu s lješnjacima, ali mi je ipak napomenuo kako misli da sam priznanje dobila zbog toga što sam izložila tabletić s karanfilima, a ne onaj s pravim slavonskim motivom koji je, prema njegovu mišljenju, premda se on u to kao muškarac ne razumije dobro, bilo puno teže *navesti*. Teta je bila uvjerena da sam nagradu osvojila zahvaljujući njoj koja mi je kupila najkvalitetniji *moline* konac, čime sam uspjela postići *reljefnost motiva*, dok je moja starija sestrina Mara karanfile s *priznate* rukotvorine, koja se već sljedećeg dana našla u kuhinjskom kutu, usporedila s onim *živima* kakve je njezin prijatelj Rade dobio na dan primanja u partijsku organizaciju i poslije fotografiranja za mjesečnik kombinata, koji je izlazio najviše tri puta godišnje i s kojim je teta i prije čitanja potpaljivala vatru u ljetnoj kuhinji, poklonio svojoj razrednoj drugarici. Mara je voljela cvijeće, to su, uostalom, svi i znali, jer su je često viđali s tetom u našem cvjetnjaku kako plijevi ruže, a ni protiv Rade, koliko sam ja to mogla zaključiti provaljivanjem u njezinu tajnu ladicu u kojoj je skrivala dnevnik, nije imala ništa. Karanfile ipak nije donijela kući, nego ih je u parku položila na grob palim borcima. Kad je teta za to saznala, a rekla joj je Bekerica, u što sam se uvjerila načulivši, u stavu mirno i

prigušena disanja, uši iza zavjese, Mara je uzaludno teti pokušavala dokazati kako je karanfile primila samo zbog toga da bi poslije mogla napraviti dobro djelo.

Onda si cvijeće toga klempe trebala odnijeti na grob komšije Bekera, jesi li zaboravila koliko ti je puta cipele popravio besplatno, govorila joj je teta, a ova ju je gledala skamenjeno i ponovno nije zaplakala. Po tome je bila puno različitija od mene, koja sam svakoga dana najmanje jedanput zavlazila oči. Teta me, čim bi to vidjela, odmah uspoređivala s mojom mamom koja je, prema njenom pričanju, oduvijek hodala neuredno rastegnutih rukava pod kojima je sakrivala platnene maramice u čijem je jednom kutu *roza* koncem bio izvezen monogram s prva dva slova abecede. Tetina prijateljica Olgica, koja je među prvima znala zašto se i kako se maska od bjelanjaka i maslinovog ulja stavlja na lice, uvjeravala me da ću zbog te svoje navike dugo zadržati mladenački ten, u što sam kasnije, kad su moje prijateljice stale po licu dobivati bolne pubertetske ljubičaste akne, i sama počela vjerovati. Mojoj sestrični nisu smetale bubuljice na obrazima, ali su joj itekako smetale, po nekoliko puta popravljane, cipele na njezinim nogama. Kad je komšija Beker umro, a bilo je to tri godine prije odlaska njegova sina preko oceana, Mara se poradovala da će dobiti nove. Jer, samo je čika Beker, kojemu se jedinom nije sviđalo kako je *moler* Edo *ofarbao* našu ulaznu kapiju, mogao od poderanih cipela, kakve je sestrična nasljeđivala od naših bogatijih rođakinja iz inozemstva, napraviti, na žalost Marinu i na radost tetinu, gotovo nove. Međutim, te je godine tetak kupio za desetogodišnjicu braka svojoj ženi nove salonke boje bijele kave koje su joj bile itekako potrebne za odlazak sestri u Italiju, pa se Mara po tko zna koji put, znajući kako će joj izvana biti ponovno donesene nekakve iznošene, zadovoljila tetinim crnim, dobro očuvanim baletankama.

Što se cipela tiče, ja sam imala puno više sreće. Moj je otac radio kao poslovođa trgovine u kojoj su se prodavale one borovske proizvodnje i poslije svake sezone rasprodaje poslao bi mi nekoliko pari. Redovito mi je bilo iskreno žao što su Mari sve one bile premalene, pa sam i nju i sebe tješila da će moja noga uskoro sustići njezinu, premda je već tada bilo jasno da nam je oblik stopala posve drukčiji; da će moje postati usko i dugačko, a da će njezino ostati kraće i puno šire. Međutim, moje su cipele itekako dobro odgovarale mojoj prijateljici Ljilji. Ona je bila viša od mene, noge su joj bile duge i podsjećale su na noge onih djevojčica koje, obučene u haljinice od *tila* plešu na televizijskim ekranima u novogodišnjoj noći, u onoj u kojoj sam i ja smjela ostati budna do ponoći i u kojoj nisam morala svirati harmoniku, kao što sam morala svirati na Badnju večer. Svirala sam tada samo božićne pjesme i najviše griješila u pjesmi *Djetešce nam se rodilo* i to redovito na samom početku, kod stiha *Isuse mileni, Bože moj*. Činila sam to gledajući u note koje sam, iste godine kad me počeo podučavati čika Mirko, našla, uoči Svetog Nikole, u svojoj čizmici naglancanoj samo za tu prigodu i ostavljenoj na prozoru dječje sobe, dok sam drugu, prljavu, zaboravila na stepenicama pred ulaznim vratima. Tetak je, čim bih ja zastala,

udarivši za kaznu samu sebe desnom rukom po ne pretjerano visokom čelu, opomenuo tetu da me ne ometa svojim nervoznim ustajanjem i provjeravanjem je li prozor dobro zatvoren i ne stoji li pod njim čika Ljubo, skladištar u tetkovu poduzeću, u svom dugom kožnom kaputu, za koji je teta govorila, u što ja nikada nisam povjerovala, da ga sa sebe nije skinuo punih dvadeset pet godina.

Jednog sam dana Ljilji odlučila pokloniti cipele. Odabrala sam svoje nove, zelene s crvenim obrubom oko gležnja, koje meni nisu dobro stajale jer su mi potkoljenicu činile još debljom, slagavši teti da sam ih zaboravila u svlačionici *fiskulturne* dvorane. Kući sam se tog dana vratila, premda je bio kraj veljače, u svojim platnenim patikama, blatnim i mokrim, nakon čega sam dobila pristojne batine, s kojima se, na moje zaprepaštenje, složio i sam tetak, a zatim visoku temperaturu, zbog čega je u moju sobu, u kojoj je mirisalo na naranču i bijelu kavu napravljenu od prave kave, a ne *divke*, došla čak i kućna posjeta. Činili su je liječnik i terenska medicinska sestra koju su više zanimali *pelceri* tetina sobnog cvijeća, nego moje upaljeno grlo i recept na kojemu je doktor napisao, i podvukao crvenom olovkom, da sam alergična na penicilin. Vjerojatno je bila presretna kad joj je teta, samo da bude što ljubaznija prema bijeloj kuti, otkinula pola *japanskog drveta* za koje su tetine prijateljice vjerovale da u kuću unosi novčani dobitak, i zamotala ga u vlažnu kuhinjsku krpu od pravog šifona, kako se do sestrine kuće *japanac* ne bi osušio. U silnom ushićenju žutokosa je žena širokih kukova i na brzinu zavrnutih rukava, zamišljajući sigurno pred sobom hrpu stodinarki kojima će si, kad cvijet dobro krene, moći priuštiti ljetovanje u Podgori, u moju vruću, ali ipak naježenu stražnjicu, umjesto najobičnijeg antibiotika zabila injekciju uvoznog penicilina. Na brzinu se još jedanput zahvalila domaćici i skupa sa svojim šefom napustila našu kuću. Za samo nekoliko minuta moje se tijelo počelo deformirati i naglo oticati. Kapci su mi potpuno prekrili oči, a noge se toliko povećale da mi je teta, ne mogavši na njih staviti ni moje najveće cipele, pa čak ni kućne papuče, jednostavno navukla bakine priglavlke *isheklane* u najmanje trinaest neslagajućih boja i u pristojnoj muškoj veličini.

Buduće japansko drveće još je stajalo na sestrinom stolu kad je teta ljutito, sa mnom pod rukom, otvorila vrata dežurne liječničke sobe nove zdravstvene ambulante izgrađene mjesnim doprinosom, pred koju me na svom platonu za *specijalne prilike*, a umotan u bordo deku devine dlake, dovezao naš drugi susjed, čika Janika Kovač. Liječnik mi je, zaprijetivši sestri disciplinskom komisijom, dao nekakav protuotrov kojim me spasio sigurne smrti. Sve je to teta, nakon našeg povratka iz ambulante, gdje sam morala odležati tri sata, ispričala svom mužu kojeg smo zatekle kako u kuhinji pije kavu i prelistavala leksikon zdravlja što ga je napisao nekakav narodni ljekar i narodni učitelj Vaso Pelagić, po kojem je susjedno selo moje bake upravo tih dana dobivalo ime i iz kojeg su dvadesetak godina kasnije tenkovskom granatom pogodili grob moga djeda Fabijana i moje bake Kate, koju smo u njega položili tek nekoliko mjeseci prije toga. Možda su to učinili isti oni s kojima je djed gradio cestu kroz njihovo

selo i pozivao ih na Sv. Iliju k sebi na *dernek*, pa im na odlasku poklanjao gumene opanke koje je njegov sin, a moj otac, jeftino i ispod cijene nabavljao u svojoj *prodavnici*. Moja učiteljica Dušanka bila je sretna kad je, nakon ulaska u kuću, vidjela da tetak koristi knjigu koju mu je ona poklonila i odmah nam stala prepričavati što se u samoposluži priča o mojoj bolesti. Začudila se što se meni, samo prije nekoliko sati suočenoj sa smrću, već otvorio apetit, i gotovo zanimemila kad sam umjesto žganaca s mlijekom poželjela one s jako poprženom slaninom i kiselim kupusom, kakve jede samo tetak, i to najčešće poslije dolaska iz *Vajdine gostionice*. Odmah poslije učiteljice došla je i Ljilja, čija mi je mama poslala čupavce, kolače koje moja teta nije običavala praviti jer u kući nitko osim mene nije volio kokos. Kad sam vidjela da na sebi ima crvene štrample, pobojala sam se da je pred ulaznim vratima ostavila one zelene cipele čija je obrubna linija bila identična boji njezinih čarapa, ali sam se umirila kad sam kroz prozor vidjela da odlazi u svojim crnim gumenim čizmama i istovremeno joj zavidjela što je u njima preskakala kanal prema pašnjaku na kojem su je čekali dečki iz ulice. Tješila sam se činjenicom da njih zanima samo Ljiljin izvještaj o prijateljičinu zdravstvenom stanju. Među znatiželjnicima je bio i moj princ, sin direktora naše tvornice, jedina i najbolja skakač u dalj u našem razredu. Princ je bio nekoliko centimetara niži od mene, što meni nije smetalo, ali njemu sigurno jest, pa je zbog toga za svoju partnericu, u redu u kojem smo čekali zvono za ulazak u razred, uvijek odabirao plavokosu Ančicu, čiji je tata bio mjesni kinooperater, a ne mene, svoju susjedu s drumu, koja sam mu uvijek nakon povratka iz škole, capkajući kroz lokvice vode zadržane na kaldrmi i šutajući iz njih kamenčiće, prepričavala bajke iz knjige koju mi je njegova mama poklonila za moj sedmi rođendan. On nije razumio zbog čega je meni, kojoj je već tada i *Pirgo* bio knjiga za *malu djecu*, još uvijek toliko zanimljiva Pepeljuga, pa mi se čak i smijao u suzama osvježeni ten kad sam mu to pokušavala razjasniti. U trenutku kad sam ga vidjela na balkonu našeg kina kako na nedjeljnoj *matineji* sjedi do Ančice i ponosno čeka da njezin tata, koji ga je na balkon sigurno pustio besplatno, počne djecu uveseljavati crtanim filmom na istu temu, postalo mi je jasno da on nema ništa protiv prinčeve pozicije, ali da nju ne namjerava čuvati za mene. Nakon izlaska iz kina oglušila sam se na Ančin poziv iza mojih leđa i istog poslijepodneva, umjesto odlaska u šetnju, obukla crni triko i u njemu počela vježbati skok u dalj. S treniranjem sam prestala poslije nekoliko mjeseci, nakon što sam zamolila mladog studenta *difovca*, koji je na satu fizičkog odgoja uspješno zamjenjivao našu učiteljicu, da mi dopusti da u dalj skačem u muškoj, a ne u ženskoj konkurenciji. Ponosila sam se samom sobom kad sam pretekla sve muškiće u razredu, a među njima i mog malog princa, ostavivši ga za sobom punih pet i po centimetara, onoliko koliko sam i rastom bila viša od njega, ne učinivši pritom, osim inatskog, ni jedan drugi pravi doskokni prijestup.

Ali iskreno, čak da on tada i nije imao svoju plavokosu princezu, ja se ionako ne bih mogla udati za princa. Jednostavno, za takvo što nije

bilo, kako je to govorio moj bratić Tadija, koji je odmah nakon rođenja prebolio teški meningitis i koji se sve do rata nije micao iz svog rodnog bosanskoposavskog sela, nikakve *šamse*. Za neke elemente po kojima sam već i u ono vrijeme mogla postati princezom pobrinuo se zarana moj otac. Maćehu sam imala odmalena, premda ona nije sličila na one zločeste iz bajki koje sam prepričavala princu. Kućni su mi poslovi išli od ruke, pa se zbog toga još i danas zna dogoditi da moja teta zažali što nisam završila nekakvu ugostiteljsku ili pletiljsku školu, s kojom bih si mogla priuštiti više od jednih cipela u sezoni. Čak sam i osnovne plesne korake savladala u pučkoj školi na slobodnoj aktivnosti folklorne sekcije, na koju sam odlazila svake srijede poslijepodne, moleći noć prije toga Svetog Antu da se na njoj pojavi i Rajko, moj plesni partner koji je od princa bio viši punih dvadeset centimetara i sa mnom u zagrljaju činio idealan par. To su, uostalom, posvjedočili i članovi žirija koji su nas takvima, a ne pogledavši prije toga u Rajkove na vrhovima izgažene cipele, proglasili na susretu osnovnoškolskih folklornih sekcija u Slatini. I pored svih tih elemenata, jedna bi se stvar ipak čvrsto, da se kojim slučajem princ i pojavio u mom životu, ispriječila na putu do princeve ruke. Ni zbog njega, ni zbog njegovih očiju, ja nikada ne bih bila spremna te odlučne noći, točno u ponoć, kad se kočija pretvara u bundevu, a princeza u pepeljugu, žrtvovati jednu zlatnu cipelicu. U strahu da je ne izgubim, ja bih usred plesa stala, pogledala svoje polusestre ravno u njihove šarenice i pričekala da dvanaestim udarcem bata u gong zidnog sata budem zasluženo otkrivena. I bilo bi mi sada donekle razumljivo da je gospodična, po čijem imenu ili nadimku u običnim vikendima obogaćenim domaćinskim poslovima sve češće nazivam samu sebe, mogla izgubiti mašnu iz kose, šušur s glave, da joj se u bijegu mogao odvezati nepažljivo stegnut korzet, ali da je mogla izgubiti cipelu i k tomu još zlatnu, to mi jednostavno još uvijek ne ide u glavu. *Što nije ni čudo*, dodao bi ovdje moj otac, *kad ti je njezina površina identična onoj u tvojih ujaka, koji su nadaleko u našem kraju bili poznati po sitnim kostima lubanje*.

I što bi sve još na to, da sam kojim slučajem kao ona iz priče izgubila cipelu, rekao isti taj čovjek, koji je cijeli svoj radni vijek potrošio na premetanje cipela i na bezuspješno nagovaranje čaršijskih žena da su novopristigle kožne, prave *Batine salonke* sa sašivenim đonom, upravo one koje će kao salivene stajati na njihovim lijepim nogama. Pri tome mu je bilo jasno, što se moglo pročitati u njegovu podsmijehu, da će njihova kupovina, i tog sajamskog dana, kao i uvijek do tada, završiti jednim parom novih *borovskih* gumenih opanaka, u koje će na zimu moći, kad u grad krenu ljekaru, ugurati i debele, od prave vune rukom spletene, čarape. Takve je plela i bakina sestra Marija i pred svaki ih Božić poklanjala Općinskom crvenom križu nadajući se da će joj Bog zbog toga uslišiti molitve i vratiti joj jedinca Abrahama, kojeg je moj djed Fabijan posljednji put vidio u svibnju '45., bosog, u četverorednoj koloni koju su oni iz susjednoga sela tjerali prema Dravogradu.

Moje gubljenje cipela otac bi primio kao kćerin drzak čin upućen njemu i vjerojatno bi se zamislio nad svojim profesionalnim postignućima kad bi mu njegova rođena curica na ulici gubila obuću. Ne bi mogao popiti niti jednu rakijicu, pa potom kavicu i rakijicu, pa samo kavicu, a da mu netko od njegovih *jarana*, koji čučajući pred izlogom čekaju tramvaj za Ilidžu, ne dobaci: *Čuj, bolan, Bata, ima li u tebe još onih cipela što lako silaze s nogu?*

I zbog svega toga, baš je dobro što me nikada nije poželio niti jedan, pa makar rastom i mali, princ. A bit će još bolje ako moj osobni Bata, nakon povratka na sedamnaesti kat svog sarajevskoga nebodera, s čijeg se prozora nekada tako dobro moglo vidjeti što studenti noću rade u svojim sobama, nađe barem jedne od onih cipela što ih je godinama ostavljao po sniženjima, *onako da se nađu, da ne pofali* kad jednom bude u penziji i kad ga kćeri pozovu na krstítke svojoj djeci.

Ako ih tamo više i ne bude, dio našeg zajedničkog sjećanja sačuvan je u plakaru izrađenom specijalno po mom nacrtu i montiranom u predsoblju mog trešnjevačkog stana. Iz njega vikendom redovito vadim sve cipele i pokušavam ih iznova složiti na neki bolji način. Trenutno su poredane po godinama u kojima sam ih nosila. Prve su one svijetloplave, vrlo slične onim malima za tek rođene bebe, u kojima sam kao trogodišnja djevojčica propješačila punih osam kilometara, od bakina sela do željezničke stanice u Gradačcu, druge su one ispucane, lakirane, tvrđeg kalupa i nekada izrazito tamnozelene, što mi ih je sestríčna poslala iz Italije i u kojima sam prvi dan zakasnila u školu i odmah ih, čim sam sjela do prijateljice Ljilje koja mi je sačuvala mjesto u prvom redu, ispod klupe izula. Treće su smeđe s velikom *zlatnom šnalom* sa strane. Njih mi je tata donio u brčansku bolnicu, gdje je poslije operacije želuca ležao njegov najstariji brat, Marin tata, koji se nakon razvoda s njenom mamom ponovno oženio i u novom braku dobio troje djece, pa zbog toga svojoj najstarijoj kćeri nije nikada ni mogao, premda je znao koliko su joj potrebne, kupiti nove cipele. Četvrte su još potpuno nove, s moje prve pričesti, koje su mi već i tada bile tijesne. Teta ih ipak ni zbog toga nikome nije željela pokloniti i pri tome me još uvjeravala, pogotovo onda kad bih ja pronašla nekoga kome su one bile, po mom sudu, daleko potrebnije, kako će me pogled na njih jednoga dana djetinje razveseliti. I u tome je, danas to priznajem, bila posve u pravu.

One, složene prema svojoj starosti, o meni, ali i meni, govore jako puno. Svojim veličinama podsjećaju me na najsnažnije trenutke moga odrastanja, kakav je bio i onaj u kojem sam saznala za Ljiljin odlazak. Svojim bojama na dobre i loše godine, i zbog toga mi je svakim danom sve jasnije zašto uvijek iznova kupujem tamne, najčešće crne cipele, premda one često nisu najsretnije rješenje uz moju garderobu. Svojom formom upućuju na modu prošlog vremena. Stoga su ponekad tvrde, odlučne i posve realističke, a ponekad krhke i pretjerano ženstvene, nekako romantične, poput onih kakve se obuvaju na mladenačkim vjenčanjima i kakve mi je za prigodu mog prvog upisivanja u knjigu vjenčanih poslala prijateljica iz Amerike da bi se

njima *revanširala* za one zelene, u kojima je, saznala sam to iz njezina pisma poslanog s broda, otputovala iz *svoje domovine*. Odmah sam ih odnijela pokazati teti Đurđi, koja se nad njima rasplakala i ispod oka pogledala čika Edu, koji je iz pletenke prelijevao komovicu u litrene plosnate boce na kojima je svojom rukom nacrtao tamnoplave grozdove.

Ali, ja još uvijek ne znam kakve je cipele nosila moja mama kad je prvi put odlazila u posjet momu ocu u Zenicu. Imala je tada dvadeset godina. Bio je srpanj 1958., i bio je to njezin prvi odlazak mladom mužu poslije njihova vjenčanja, kojem su se protivili njezini roditelji, u siječnju iste godine. Tri dana poslije svečanog čina on se vratio u svoju službu, a ona je ostala živjeti s njegovim roditeljima u njihovoj, tek sagrađenoj, kući.

Pričali su mi da je moj otac za specijalnu prigodu ženina dolaska u skladištu prodavaonice u kojoj je radio kao pomoćnik kutijama cipela *Borovo* sagrađio pravi mali stan. Proboravili su u njemu sretnih mjesec dana i nakon te srpanjske idile nisu se vidjeli sve do Božića. Tek puno godina kasnije, kad sam svom suprugu iznosila opravdane razloge zbog kojih sam kupila nove, po njegovu sudu ponovno nepotrebne cipele, ja sam si prvi put pojasnila kako to da sam se rodila baš u travnju 1959. Istina, kao većina obične djece, devet mjeseci kasnije, ali, kao malen broj njih, ja sam, zapravo, predstavljala jasan rezultat jedne obične skladišno-cipelarne ljubavne epizode. Tim sam, njemu neprihvatljivim, podatkom ipak uspjela iznuditi muževljevo razumijevanje za kupovinu još jednih cipela, s debelom potpeticom i grubo zatupljenim vrhom, koje su me mjesecima izazivale u izlogu ispod našeg stana i za koje sam bila, već puno ranije, oslobodila jedno, površinom prostranije, mjesto u plakaru.

Pa kad me moje cipele i zažuljaju, kao što me znaju zažuljati odnedavno, otkad ne želim priznati da mi stopalo više nije onako lijepo i usko kao do prije nekoliko godina, ja ih i dalje ipak jako volim. Možda ne toliko koliko su zenički ljubavnici ono ljeto voljeli jedno drugo, ali barem toliko koliko ja još uvijek volim svoju sestrčinu Maru koju nisam vidjela od sredine kolovoza 1991. i čijim bi stopalima moje sadašnje cipele itekako dobro pristajale. I ako se uskoro ne susretnemo, neke od njih poklonit ću nećakinji Martini, kćeri moje godinu dana mlađe sestre, koja je i u svom ranom djetinjstvu s puno uspjeha prekidala moje prepričavanje *Pepeljuge* kad god bih ja izgovorila obiteljsku riječ *cipele*, i koja je bila najsretnija kad bih joj dopustila da obuje moje prve, svijetloplave cipelice i u njima, poput male princeze koja čeka svoga princa, zapleše, a ja je u tom njezinom plesu popratim sviranjem na harmonici.

Ne znam bi li sol sadržana u suzama, da se kojim slučajem nađe na površini cipela, oštetila njihov sjaj, ali sam sigurna da ću, dok god u svom predsooblju budem bdjela nad prostorom u kojem ih čuvam, imati mladenački i svjež ten. Upravo onakav kakav još uvijek, skrivajući i sada u svom raširenom rukavu maramicu s istim, možda

samo malo izbljedjelim, monogramom, ima moja mama, i o kakvom je govorila tetina prijateljica Olgica kad mi je, stavljajući si masku na lice, pokušavala objasniti sve prednosti mojih, i u ovom trenutku, suznih očiju.